

تنها مسیر (راهبرد اصلی در نظام تربیت دینی)-3

پناهیان: انسان تنها موجود توانمند در ایجاد ارزش افزوده/«افزایش علم» و «عمل تنها»، ارزش افزوده تولید نمی‌کند/ ارزش افزوده با عمل برخلاف «دوست‌داشتنی‌ها» تولید می‌شود/ ما برای یک مبارزه دائمی با دوست‌داشتنی‌ها خلق شده‌ایم/دین برنامه این مبارزه را داده

حجت الاسلام و المسلمین پناهیان، شهبای ماه مبارک رمضان در اولین ساعات بامداد (حدود ساعت 24) در مسجد امام صادق (ع) - جنب میدان فلسطین، به مدت 30 شب و با موضوع «تنها مسیر (راهبرد اصلی در نظام تربیت دینی)» سخنرانی می‌کند و پایان بخش برنامه شهبای این مسجد، دقایقی مداحی و سپس مناجات حجت الاسلام علیرضا پناهیان از ساعت 1:30 بامداد است. در ادامه گزیده‌ای از مباحث مطرح شده در سومین جلسه را می‌خوانید:

انسان تنها موجودی است که توان ایجاد ارزش افزوده دارد/ با تولید ارزش افزوده، نوع حیاطمان را در آخرت تعیین می‌کنیم

- ما برای این آفریده شده‌ایم که در خودمان تغییر و تفاوت ایجاد کنیم و از آن در جهت تولید ارزش افزوده کمک بگیریم. انسان تنها موجودی است که برای ایجاد ارزش افزوده توانمند شده است. مثلاً در حیات مادی خودش از گیاهان خشک و بلااستفاده، برخی صنایع دستی مانند سبد را درست می‌کند، که نوعی تولید ارزش افزوده است.
- اما تولید ارزش افزوده در بررسی هدف نهایی و آخرت انسان، چه جایگاهی دارد؟ ما با خلق ارزش افزوده، نوع حیات خودمان را در آخرت تعیین می‌کنیم. ما در تعیین چگونگی دنیای خود تأثیر زیادی نداریم و بسیاری از امور دنیوی ما از قبل تقدیر شده است، ولی در انتخاب نوع حیات اخروی خود و کیفیت آن، اختیار و آزادی داریم و با تولید ارزش افزوده است که نوع این حیات اخروی را تعیین می‌کنیم.
- یکی از دلایل هولناک بودن روز قیامت این است که انسان می‌فهمد چه مقدار در تعیین جزئیات حیات آخرتش نقش مستقیم و مؤثر داشته است. قرار است ما با تولید ارزش افزوده در این دنیا، بر میلیاردها میلیارد سال که انتهای ندارد و ابدی است، تأثیر مستقیم بگذاریم.

ما بیشتر دنبال حل مشکلات زندگی دنیوی خود هستیم، در حالی که «اختیار» ما برای انتخاب چگونگی حیات آخرتی ماست

- خلقت ما در این دنیا برای تولید ارزش افزوده است و این ارزش افزوده، نوع حیات ما را در آخرت تعیین می‌کند. ما به اشتباه مدام دنبال حل مشکلات زندگی دنیوی خود هستیم، در حالی که اختیار ما برای انتخاب چگونگی حیاتمان در آخرت است و بسیاری از مشکلات دنیایی ما اصلاً حل نمی‌شود.
- حیات واقعی و اصیل، در آخرت است چرا که حیات در این دنیا همراه با ممت است، نیمی از آن را در خواب می‌گذرانیم، گاهی حال انجام کارها را داریم و گاهی بی‌حوصله‌ایم؛ ولی در حیات اخروی همیشه سر حال هستیم و انرژی داریم. فلسفه حیات و خلقت

انسان، تولید ارزش افزوده برای حیات اخروی است و البته پاداش و اجر گرفتن یکی از نتایج این تولید ارزش افزوده است. تولید ارزش افزوده به قدری مهم است که اگر چه ممکن است عده‌ای در این دنیا از آزادی و اختیار خود سوء استفاده کنند و دست به فساد و خرابی بزنند ولی باز هم به احترام آن ارزش افزوده، خلقت انسان این‌طور صورت گرفته است.

- اگر معاد و زندگی آخرت را در نظر نداشته باشیم، همه چیز بی‌معنی خواهد بود. معاد، اصل حیات است. لازم است آن قدر معاد را مهم بدانیم که گویی آن را دیده‌ایم؛ چنانچه امیرالمؤمنین علی (ع) در خطبه متقین می‌فرماید: «أنا بن با بهشت چنانند که گویی آن را دیده و در فضایش غرق نعمتند، و با عذاب جهنم چنانند که گویی آن را مشاهده نموده و در آن معذبند؛ فِيمَا وَ الْجَنَّةُ كَمَنْ قَدْ رَأَاهَا فِيمَا مَتَعْمُونَ وَ هُمْ وَ النَّارُ كَمَنْ قَدْ رَأَاهَا فِيمَا مُعَذَّبُونَ» (نهج البلاغه/خطبه 193)

چگونه می‌توان ارزش افزوده تولید کرد؟/ افزایش علم و آگاهی، ارزش افزوده تولید نمی‌کند

- با توجه به نقش تولید ارزش افزوده در تعیین نوع زندگی اخروی ما، این سؤال مطرح می‌شود که چگونه می‌توان ارزش افزوده تولید کرد؟ آیا علم ارزش افزوده تولید می‌کند؟ خیر. اگر کسی بر آگاهی‌های خودش بیافزاید، آیا ارزش افزوده تولید کرده است؟ خیر. افزایش معلومات و آگاهی‌ها، ارزش افزوده تولید نمی‌کند، بلکه علم و آگاهی فقط می‌تواند به خلق ارزش افزوده «کمک» کند.
- قرآن در مورد کسانی که علم دارند ولی ارزش افزوده تولید نمی‌کنند، می‌فرماید: «مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْجِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا» (سوره جمعه/آیه 5). پس افزایش علم و آگاهی، ارزش افزوده تولید نمی‌کند.

عمل تنها هم ارزش افزوده ایجاد نمی‌کند

- عمل صرف هم ارزش افزوده ایجاد نمی‌کند. مثلاً برخی از موجودات هستند که عمل مداوم دارند و خستگی ناپذیرند مانند مورچه‌ها، و با اینکه سخت‌کوشی آنها بسیار بیشتر از انسان است، اما ارزش افزوده‌ای تولید نمی‌شود. پس اصالتاً ارزش افزوده نه با علم و نه با عمل تولید می‌شود.

ارزش افزوده وقتی تولید می‌شود که انسان بر خلاف میل و دوست‌داشتنی‌هایش عمل کند/ ارزش افزوده در مبارزه با نفس ایجاد می‌شود

- چیزی که ارزش افزوده تولید می‌کند و عمل را هم به کار می‌گیرد، نوع مواجهه انسان با دوست‌داشتنی‌ها و تغییر در دوست‌داشتنی‌ها است. وقتی ارزش افزوده تولید می‌شود که بر خلاف میل و دوست‌داشتنی‌ها عمل شده باشد. وقتی با مقاومت در مقابل گرایش‌های سطحی، از آنها عبور می‌کنی و به گرایش‌های اصیل و عمیق توجه می‌کنی، ارزش افزوده تولید می‌شود و این مقاومت در مقابل گرایش‌های سطحی چیزی نیست جز مبارزه با نفس.
- اصلاً انسان برای مبارزه با نفس و ایجاد ارزش افزوده و مقاومت و ایستادن در مقابل برخی از تمایلات خود انسان شده است.

«کنار گذاشتن برخی از دوست‌داشتنی‌ها» موضوع اصلی زندگی است که هر روز و هر لحظه با آن درگیر هستیم/ «نه» گفتن به دوست‌داشتنی‌ها باعث درک هویت انسانی است

- موضوع اصلی زندگی این است که برخی از دوست‌داشتنی‌ها را کنار بگذاری. کنار گذاشتن برخی از دوست‌داشتنی‌ها، یک مسأله نیست که یک‌بار آن را حل کنی و تمام شود؛ بلکه موضوع اصلی زندگی است که هر روز و هر

لحظه با آن درگیر هستیم. مبارزه با نفس را باید در جای جای زندگی و لحظه به لحظه آن دید و تشخیص داد. «نه» گفتن به دوست داشتنی‌ها باعث درک هویت انسانی است.

- گاهی نه گفتن به نفس اینطور است که چیزی را دوست داری و به تو نمی‌دهند که باید صبر کنی و رضایت داشته باشی. گاهی هم اینطور است که چیزی را دوست داری، آن را به تو داده‌اند ولی نباید به آن دست بزنی که در اینجا باید اطاعت کنی. گاهی «تکلیف» تو به دست نزدن به یک دوست داشتنی تعلق گرفته است که باید اطاعت کنی و گاهی «تقدیر» تو، به نداشتن یک دوست داشتنی تعلق گرفته است که باید رضایت داشته باشی. این اطاعت و رضایت؛ همان مبارزه با نفس را شکل می‌دهد که موضوع اصلی زندگی بشر است.

ما برای یک مبارزه دائمی با دوست‌داشتنی‌ها خلق شده‌ایم/این مبارزه نیاز به برنامه‌ای دارد که دین آن را ارائه کرده

- ما برای نبرد مداوم با دوست‌داشتنی‌ها آفریده شده‌ایم و این مبارزه نیاز به برنامه‌ای دارد که دین آن را ارائه کرده است. اهمیت مبارزه با نفس را در برخی روایات به وضوح می‌توان دید؛ حضرت علی (ع) فرمودند: «رشد نفس در مخالفت با اوست؛ فی خِلافِ النَّفْسِ رُشْدُهَا» (تحف العقول/ص 91) و در روایت دیگری می‌فرماید: «رشد انسان در مخالفت با شهوت است؛ الرُّشْدُ فِي خِلافِ الشَّهْوَةِ» (تحف العقول/ 214)
- همچنین از امام جواد (ع) نقل شده است که می‌فرماید: «بنده، هرگز حقیقت‌ایمان را به کمال نمی‌رساند، مگر آنکه دینش را بر هوس خود ترجیح دهد، و هرگز به هلاکت نمی‌افتد، مگر زمانی که هوس خود را بر دینش ترجیح دهد؛ لَنْ تَسْتَكْمِلَ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يُؤْثِرَ دِينَهُ عَلَى شَهْوَتِهِ، وَ أَنْ يَهْلِكَ حَتَّى يُؤْثِرَ شَهْوَتَهُ عَلَى دِينِهِ» (کشف الغمه/ج 2/ص 348).

تنها عاملی که ما را در مبارزه با دوست‌داشتنی‌ها کمک می‌کند، خوف است

- خداوند متعال می‌فرماید: «وَ أَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ * فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ» (بازعات/ 40 و 41)
- متأسفانه خیلی‌ها اهمیت و ضرورت ترس از خدا را نمی‌دانند و یا از کنار آیات مربوط به ترس از خدا و عذاب جهنم، به راحتی عبور می‌کنند؛ در حالی که موضوع اصلی زندگی ما مخالفت با دوست‌داشتنی‌ها است و تنها عاملی که ما را در مبارزه با دوست‌داشتنی‌ها کمک می‌کند، خوف است. ترس از جهنم و ترس از مقام ربوبی بیشترین کمک را برای مبارزه با نفس به انسان می‌رساند. در روایتی امام صادق (ع) می‌فرماید: «هیچ چیزی غیر از خوف مؤمن را اصلاح نمی‌کند؛ الْمُؤْمِنُ لَا يُصْلِحُهُ إِلَّا الْخَوْفُ» (کافی/ج 2/ص 71).

